



Periode 1 - Jagers en verzamelaars in een droog landschap (9000 - 7000/6500 v. Chr.)

Toelichting op de landschapskaart

Het Holoceen, de relatief warme periode waarin we momenteel leven, begon ongeveer 11.700 jaar geleden. Door het koude klimaat aan het eind van het Pleistoceen lag veel zeewater opgeslagen in de ijskappen waardoor de zeespiegel enkele tientallen meters lager lag dan tegenwoordig. De Noordzee lag nog grotendeels droog en het Almere of de Zuiderzee bestond nog niet. Het landschap was in die tijd wezenlijk anders dan dat van nu, tijdens het Holoceen is een pakket sediment afgezet met een dikte tussen de 4 en 20 meter. Om te weten hoe het landschap er 11.000 jaar geleden uitzag, moeten die jongere, Holocene afzettingen als het ware van de huidige bodem worden 'afgepeld'. Deze kaart laat zien welke landschappen er dan in het IJsselmeergebied onder vandaan zouden komen.

Het noordelijke deel van het gebied – grofweg ten noorden van de lijn Lemmer-Wieringerwerf – werd in de voorlaatste ijstijd bedekt met een laag keileem, een lemige laag met veel stenen die door en onder het landijs is gevormd. Doordat het keileem, maar ook de rest van het gebied in de laatste ijstijd weer bedekt is met een laag dekzand, is het de vraag of het keileem gebied in deze periode een ander landschap had dan de rest van het gebied. Het keileemgebied lag een stuk hoger, maar vermoedelijk was het qua morfologie en begroeiing vergelijkbaar. Dat wil zeggen, dekzandvlakten werden afgewisseld met dekzandruggen en -koppen en de open steppevegetatie met her en der een boom maakte via een open dennen-berkenbos plaats voor een gemengd loofbos met els, eik, hazelaar, iep en op de drogere delen onder andere eiken en berken, ook wel het Atlantische woud genoemd. Op plaatsen waar het keileem minder diep lag, zal de waterhuishouding anders zijn geweest en wellicht een iets ander type bos hebben bestaan, gedomineerd door vochtminnende vegetatie. In laagtes met een slechte ontwatering zal op sommige plaatsen mogelijk lokaal sprake zijn geweest van open water en moerasvorming.

Het centrale deel van het gebied – rond de lijn Urk en Hoorn – was duidelijk anders. Aan het einde van de voorlaatste ijstijd was daar door het smeltende landijs een rivierdal ontstaan. Rivieren van de zuidflank van het Drents plateau en uit de huidige stroomgebieden van de Vecht en IJssel kwamen ter hoogte van het

Ketelmeer samen in een breed dal met een relatief groot verhang (hoogteverschil over afstand) naar het westen toe; bij het huidige Ketelmeer lag het dal zo'n 6 meter onder NAP en ter hoogte van de huidige westkust van het IJsselmeer ongeveer 18 meter onder NAP. Het Oer-Vechtdal kwam uit in het pleistocene Bekken van Bergen. In koudere perioden van het Weichselien, bijvoorbeeld in het Oude en Jong Dryas (13.900 - 14.000 en 11.650 - 12.850 BP) vlak voor het Holoceen, liep er door schommelingen in de rivierafvoer vermoedelijk een vlechtende rivier door het dal en werden er rivierduinen gevormd die in latere tijd weer geliefde woonplaatsen vormden. De afwatering van een groot deel van het gebied verliep gedurende de hele periode via deze Oer-Vecht. De vegetatie rondom het Oer-Vechtdal zal door de betere vochthuishouding en de verbinding met het achterland in het Vroeg-Holoceen sneller tot ontwikkeling zijn gekomen dan in de rest van het gebied. De vegetatie in het dal zal opener zijn geweest en hebben bestaan uit soorten voor natte gronden zoals hazelaar en els. Mogelijk konden in afgesloten riviergeulen of meanders al lokale veenmoerassen tot ontwikkeling komen.

Onder invloed van de stijgende zeespiegel kon in de loop van deze periode de zee via het Bekken van Bergen binnendringen in de lagere delen van het gebied. Het Oer-Vechtdal en zijn zijdal, zoals het dal van Eem, kwamen zo onder mariene invloed te staan.

De Mulder, E.F.J., Geluk, M.C., Ritsema, I., Westerhoff, W.E., Wong, T.E., 2003: *Ondergrond van Nederland*, Groningen.

Stouthamer, E., Cohen, K.M., Hoek, W.Z., 2015: *De vorming van het land: geologie en geomorfologie*, Utrecht.

Vos, P.C., Van der Meulen, M.J., Bazelmans, J., Weerts, H.J.T. (red), 2018: *Atlas van Nederland in het Holoceen: landschap en bewoning vanaf de laatste ijstijd tot nu*, Amsterdam.

Vos, P.C., 2015: *Origin of the Dutch coastal landscape: long-term landscape evolution of the Netherlands during the Holocene, described and visualized in national, regional and local palaeogeographical map series*, Utrecht.

Heeft u vragen?

Bel dan 033 – 421 7 456 of stuur een mail naar info@cultureelerfgoed.nl.
www.cultureelerfgoed.nl

Teksten gerealiseerd door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed i.s.m. Mooi Noord Holland

Kaartmateriaal: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed i.s.m. Vestigia BV

Aan deze uitgave kunnen geen rechten worden ontleend.

November 2020

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Smallepad 5, 3811 MG Amersfoort.

Met kennis en advies geeft de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed de toekomst een verleden.